

Аналогічне положення одержало закріплення і в ч. 2 ст. 14 закону України «Про міжнародне приватне право» (далі – Закон «Про МПрП») [8]. Проте, як зазначають вчені, в Україні практика застосування судами ст. 14 Закону «Про МПрП» є достатньо невдалою. Загалом це пов'язано із некоректним розумінням справжньої мети цієї статті, що несе небезпеку неправильного вирішення справи або взагалі відмови в захисті прав та інтересів суб'єктів міжнародного приватного права.

В якості прикладу можна навести справу № 14/142-14/615-26/166 від 03.11.11 р. за позовом Корпорації «MERCHANT INTERNATIONAL COMPANY LTD» проти НАК «Нафтогаз України», розглянуту господарським судом м. Києва та Київським апеляційним господарським судом [9; 10]. Обидва суди прийшли до висновку, що поряд із обраним сторонами матеріальним правом Російської Федерації підлягатимуть застосуванню в силу ч. 2 ст. 14 також норми права Російської Федерації, що встановлюють умови нікчемності правочинів. Однак в силу ст. 33 Закону «Про МПрП» дійсність правочину та правові наслідки недійсності правочину визначаються правом, що застосовується до змісту правочину, як обраним самими сторонами, так і на підставі колізійних норм [8]. Тому в застосуванні відповідних норм російського права в якості надімперативних не було жодної потреби.

Отже з огляду на новизну даного інституту в українській правовій системі, вітчизняні суди мають у кожному конкретному випадку проводити ретельну оцінку іноземних надімперативних норм на основі вищенаведених критеріїв задля формування належної судової практики та дотримання балансу між захистом як приватних інтересів сторін, так і публічних інтересів держав, що мають належний зв'язок із відповідними правовідносинами.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. *Гетьман-Павлова И. В.* Международное частное право: учебник. – М.: Изд-во Эксмо, 2005. – 752 с.
2. *Convention on the Law Applicable to Agency of 14 March 1978* // Hague Conference on Private International Law [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.hcch.net/index_en.php?act=conventions.text&cid=89.
3. *Guilliano M., Lagarde P.* Report on the Convention on the law applicable to contractual obligations / M. Guilliano, P. Lagarde // Official Journal of the European Communities. – 1980. – No C282. – P. 1–50.
4. *Rome Convention on the law applicable to contractual obligations* // Official Journal of the European Communities. – 1998. – № C 027. – P. 0034–0046.
5. *Pavic V.* Application of the Foreign Public Law and Article 7(1) of the Rome Convention. – ELSA Selected Papers on European Law, 1998. – Vol. 9. – №2 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ssrn.com/abstract=1015772>.
6. *Крутий Е. А.* Современные кодификации международного частного права: дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.03. – М., 2012. – 236 с.
7. *Міжнародне приватне право.* Науково-практичний коментар закону / за ред. д.ю.н., проф. А. Довгєрта. – Х.: ТОВ «Одіссей», 2008. – 352 с.
8. Закон України «Про міжнародне приватне право» від 23 червня 2005 р. № 2709-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2005. – № 32. – Ст. 422.
9. Єдиний державний реєстр судових рішень. Справа № 14/142-14/615-26/166 від 03.11.11 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/19349226>.
10. Єдиний державний реєстр судових рішень. Справа № 14/142-14/615-26/166 від 03.11.11 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/21400124>.

The article is devoted to comparative analysis of mechanisms of operation of foreign overriding mandatory rules clause and conflict-of-law rule, researching criteria of application of foreign overriding mandatory rules.

Стаття посвячена сравнительному анализу механизмов действия оговорки об иностранных сверхимперативных нормах и коллизионной нормы, исследованию критериев применения иностранных сверхимперативных норм.

ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ КОДИФІКАЦІЇ МІЖНАРОДНОГО СІМЕЙНОГО ПРАВА УКРАЇНИ

Ватрас В. А.,

*кандидат юридичних наук, доцент, старший науковий співробітник
лабораторії з проблем адаптації цивільного законодавства України до стандартів ЄС
НДІ приватного права і підприємництва імені академіка Ф. Г. Бурчака НАПрН України*

Стаття присвячена дослідженню особливостей правового регулювання сімейних відносин з іноземним елементом, з'ясуванню питання доцільності кодифікації вищевказаних колізійних правових норм на рівні спеціального закону про міжнародне приватне право та аналізу цього нормативно-правового акта як основного джерела сімейного права України.

Ключові слова: кодифікація, міжнародне приватне право, міжнародне сімейне право, колізійні норми, сімейні відносини, джерела права, право ЄС.

Правовому регулюванню сімейних відносин з іноземним елементом в юридичній науці надається важливого значення. Прийняття Закону України «Про міжнародне приватне право» від 23 червня 2005 р. [17] фактично

позбавило нас цілого розділу VI Сімейного кодексу України (надалі – СК України) в редакції від 10.01.2002 р. «Застосування Сімейного кодексу України до іноземців та осіб без громадянства. Застосування законів іноземних держав та міжнародних договорів в Україні» [19]. Попри це, правові норми щодо особливостей усиновлення дітей громадянами України, які проживають за її межами, та іноземцями залишились у СК України та не знайшли свого повного відображення у новоприйнятому спеціальному законі.

Метою статті є вирішення питання доцільності кодифікації вищевказаних колізійних правових норм на рівні спеціального закону про міжнародне приватне право та дослідження цього нормативно-правового акта як основного джерела сімейного права України. Не менш важливою є і та обставина, чи враховані у Законі України «Про міжнародне приватне право» задекларовані Україною вимоги щодо адаптації національного законодавства у сфері міжнародного приватного права до законодавства ЄС.

Слід зауважити, що питанню правового регулювання сімейних відносин з іноземним елементом присвячені чисельні наукові праці таких вчених-міжнародників, як: О. Є. Бурлай, О. О. Грабовська, Г. К. Дмитрієва, А. С. Довгерт, В. П. Звеків, Л. А. Лунц, В. Я. Калакура, В. І. Кисіль, А. Л. Маковський, О. О. Мережко, О. П. Семенов, Г. С. Фединяк, Н. О. Шебанова тощо. Національне сімейне законодавство та його співвідношення з міжнародним приватним правом досліджували І. В. Жилінкова, З. В. Ромовська, Р. О. Стефанчук, Ю. С. Червоний, Я. М. Шевченко та ін.

У радянський період кодифікація міжнародного приватного права переважно носила галузевий характер, та відповідні правові норми, що регулювали відносини з іноземним елементом, мали місце, як правило, в окремих розділах кодексів. У Цивільному кодексі УРСР від 18.07.1963 р. розділ VII регулював питання правоздатності іноземних громадян та осіб без громадянства, застосування цивільних законів іноземних держав та міжнародних договорів. У ньому містилися колізійні норми щодо правосуб'єктності, угод, позовної давності, речових прав, деліктів та спадкування [22]. Кодифікація сімейного законодавства, що завершилась прийняттям Кодексу про шлюб та сім'ю України від 20.06.1960 р., за аналогією цивільного законодавства здійснила правове регулювання сімейно-шлюбних відносин з іноземним елементом на рівні окремого розділу VI законодавчого акта під назвою «Застосування законодавства України про шлюб та сім'ю до іноземних громадян та осіб без громадянства. Застосування законів про шлюб та сім'ю іноземних держав та міжнародних договорів» [13].

З проголошенням незалежності в Україні розпочалась кропітка робота щодо формування вітчизняної системи приватного права. Перед членами робочої групи з підготовки проекту ЦК України (С. Головатий, А. Довгерт, О. Підпригора, О. Пушкін, Д. Боброва, Н. Кузнецова, В. Луць, З. Ромовська, В. Мусіяка, М. Сібільов, Я. Шевченко, В. Калакура) [8, с. 11] постала проблема, у який спосіб провести кодифікацію: 1) залишити радянську традицію та розмістити колізійні норми у нових Цивільному, Цивільно-процесуальному та Сімейному кодексах; 2) провести кодифікацію усього приватного права, в тому числі й міжнародного приватного права в рамках нового ЦК України; 3) розробити та прийняти спеціальний кодифікований закон про міжнародне приватне право, в якому розмістити усю систему колізійного приватного права [2, с. 11]? Спочатку Проект Цивільного кодексу від 20 березня 1996 року включав 8 книг. На думку фахівців, це був один із найбільш досконалих шляхів кодифікації усього приватного права України [20; 21]. Однак подальші дії законодавця ідею кодифікації усього приватного права на рівні єдиного ЦК України не підтримали. В кінцевому варіанті відбулася кодифікація сімейного законодавства на рівні прийняття 10.01.2002 р. СК України, а правове регулювання приватних відносин з іноземним елементом проведено на рівні окремого спеціального закону – Закону України «Про міжнародне приватне право». Таким чином, внутрішнє національне сімейне законодавство розмістилось в одній кодифікації, якою став новий СК України, а сімейні відносини з іноземним елементом стали предметом регулювання спеціальної кодифікації – Закону України «Про міжнародне приватне право». З приводу такого вибору вітчизняного законодавця до цього часу точаться жваві дискусії [6, с. 87; 10, с. 116; 2, с. 11]. Причому позиція щодо відокремлення норм міжнародного приватного права від цивільного та сімейного права в Україні обстоюється найбільше. Так, на думку А. С. Довгерта, прийняття спеціальних законів про міжнародне приватне право є найбільш логічним і послідовним розвитком міжнародного приватного права, оскільки завдяки чіткій структурі, повноті врегульованих проблем, зручності та ефективності застосування, можливості адаптації до нових умов суспільного життя їх можна охарактеризувати як самостійні кодекси [7, с. 111]. Обґрунтуванню цієї ідеї відомий український вчений-цивіліст В. І. Кисіль присвятив фундаментальну монографію, у якій доводить необхідність автономної кодифікації норм міжнародного приватного права [12]. Одним із перших вчених на теренах СРСР, який запропонував втілювати ідею прийняття спеціального закону про міжнародне приватне право, є Л. А. Лунц на початку 1970-х рр., учні якого впродовж 1989–1990 рр. підготували проект закону СРСР «Про міжнародне приватне право і міжнародний цивільний процес» [15, с. 61]. На думку А. Л. Маковського, видання єдиного комплексного закону дозволило б «одним махом» усунути прогалини в цивільному, сімейному і цивільно-процесуальному законодавстві і зручно зібрати «під однією обкладинкою» всі основні законодавчі норми, розраховані на відносини цивільного права, ускладнені іноземним елементом [15, с. 62]. Серед основних аргументів щодо прийняття окремого закону про міжнародне приватне право виділяють такі: 1) таким чином створюється правова основа міжнародного приватного права та визначається позиція законодавця з питань дії колізійної норми; 2) організовується єдина система колізійних норм, що дає змогу уникнути суперечностей: заповнити прогалини в правовому регулюванні; 3) норми міжнародного приватного права, зібрані в єдиний акт, стають доступнішими для всіх зацікавлених осіб, їх застосування було б спрощено,

і відповідно підвищилась би їх ефективність; 4) прийняття нового єдиного закону про міжнародне приватне право спричинить зменшення законодавчого масиву в цілому, оскільки треба буде вилучити колізійні норми з багатьох галузевих актів, які їх містять; 5) ситуація, коли норми форми кодифікації розпорочені в багатьох актах, ускладнює роботу із вдосконалення законодавства; 6) це сприяє розвитку науки міжнародного приватного права [18; 6; 3]. Слід констатувати, що в Україні взята за основу саме ідея автономної кодифікації міжнародного приватного права, яка завершилась прийняттям у 2005 р. Закону України «Про міжнародне приватне право». Причому не лише наша держава обрала такий шлях розвитку національного законодавства. За період 2000–2012 рр. подібні закони були прийняті в Азербайджані, Естонії, Південній Кореї, Бельгії, Болгарії, Македонії, Туреччині, Китаї, Польщі і на Тайвані [14, с. 3].

Окрім автономної і галузевої кодифікації міжнародного приватного права в юридичній науці існує компромісна ідея кодифікації, яку називають «кумулятивною кодифікацією». Її прихильники пропонують приймати загальний закон про міжнародне приватне право, який би встановив загальні правила, а галузеві колізійні норми включати в окремі кодекси – Цивільний, Сімейний, Цивільний процесуальний. Так, Г. К. Дмитрієва вважає, що законодавець повинен прийняти закон під назвою «Основи міжнародного приватного права», який би врегулював загальні інститути міжнародного приватного права та положення про правовий статус іноземців [16, с. 87]. На думку В. П. Звєкова, сутність кумулятивної кодифікації полягає у тому, що слід видати відносно невеликий за обсягом нормативного матеріалу закон, який би водночас об'єднав загальні положення міжнародного приватного права та зберіг галузеве регулювання відповідних інститутів у ЦК, СК, АПК та ГПК. Причому прийняття такого закону дозволило б, по-перше, найбільш повно й послідовно визначити і розмежувати загальні та спеціальні інститути в цій сфері й, по-друге, досягнути цілей, які в сумарному вигляді можуть бути позначені, як: 1) усунення прогалин; 2) усунення дублювання; 3) виключення суперечностей [9, с. 305]. Важко не погодитись з такою аргументацією. Сучасні погляди на предмет міжнародного приватного права являють собою симбіоз колізійних норм цивільного, сімейного, трудового права та міжнародного цивільного процесу, а тому правове регулювання загальних положень є цілком доцільним, що ж стосується окремих інститутів, то їх включення в окрему кодифікацію навряд чи виглядає системним, логічним та послідовним процесом. Окрім цього, колізійні норми більшою мірою пов'язані з відповідними матеріальними нормами сімейного, цивільного та трудового права, аніж між собою, і застосовуються вони разом із нормами матеріального права тієї чи іншої держави. Тому досить таки зручно, працюючи з СК України, де міститься поняття шлюбу, регулюється процедура його державної реєстрації, розірвання, відкрити розділ, присвячений колізійному регулюванню шлюбних відносин з іноземним елементом.

Закон України «Про міжнародне приватне право» від 23.06.2005 р., яким вилучено із СК України переважну більшість колізійних норм у сфері сімейних відносин, взяв на себе регулювання сімейних відносин з іноземним елементом, розмістивши їх в окремому розділі IX «Колізійні норми сімейного права». Натомість СК України зазнав певної трансформації. Його розділ VI дістав назву «Особливості усиновлення за участю іноземних громадян та осіб без громадянства», у якому залишилися ст. 282–287, що регулювали питання: усиновлення дитини, яка є громадянином України, але проживає за межами України; усиновлення іноземцем дитини, яка є громадянином України; усиновлення дитини, яка є іноземцем і проживає в Україні; обмеження права іноземця на таємницю усиновлення дитини, яка є громадянином України; усиновлення в Україні іноземцем дитини, яка є іноземцем або особою без громадянства; нагляд за дотриманням прав дітей, які усиновлені іноземцями. Таким чином, наслідком автономної кодифікації міжнародного приватного права в Україні у сфері сімейних відносин стало виключення із галузевого кодексу, що регулює сімейні відносини в Україні, колізійних норм, за винятком усиновлення з іноземним елементом. Тому можливо зауважити, що Україна є унікальною державою, де проведено автономну кодифікацію міжнародного приватного права шляхом прийняття спеціального закону, завдяки якому колізійні сімейні норми виключені з галузевого національного кодексу, за винятком інституту міжнародного усиновлення. Хоча у спеціальному законі загальна колізійна норма щодо усиновлення також включена (ст. 69 Закону України «Про міжнародне приватне право»). В даній ситуації можливо говорити про певні елементи кумулятивної кодифікації колізійних норм про усиновлення в Україні, однак така кодифікація стосується лише одного інституту сімейного права.

Зупинимось більш детально на положеннях Закону України «Про міжнародне приватне право», що стосуються регулювання сімейних відносин з іноземним елементом. Закон складається з 14 розділів та 82 статей. Деякі сімейні відносини регулюються Розділом I «Загальні положення», у якому визначаються терміни, сфера застосування Закону та особливості його застосування. Положення Розділу 2 «Колізійні норми щодо правового статусу фізичних та юридичних осіб» мають значення в частині визначення особистого закону фізичної особи – учасника сімейних відносин, її правосуб'єктності, особистих немайнових прав, опіки та піклування, реєстрації актів цивільного стану громадян України за її межами. Поза сферою колізійного правового регулювання залишається ряд інших інститутів сімейного права, як от широке коло сімейних договорів, особистих немайнових прав та обов'язків подружжя, батьків і дітей, інших членів сім'ї та родичів, ряд форм влаштування дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування.

Попри низку схвальних відгуків науковців та практиків щодо досконалості кодифікації міжнародного приватного права в Україні, в сфері міжнародного сімейного права є низка спірних питань та нерегульованих суспільних відносин. По-перше, невірною, на нашу думку, є сама концепція кодифікації колізійних норм

сімейного права шляхом їх розміщення як у спеціальному законі, так і в СК України (йдеться про питання міжнародного усиновлення), а тому перевагу все ж таки слід надати не автономній, а кумулятивній кодифікації міжнародного приватного права. По-друге, слід додатково врегулювати інші інститути сімейного права, де відсутні відповідні колізійні норми. По-третє, подальше реформування джерельної бази міжнародного сімейного права слід проводити з урахуванням процесу адаптації законодавства, що регулює сімейні відносини з іноземним елементом, до законодавства ЄС, з огляду на обраний проєвропейський вектор зовнішньої політики України.

Здійснення національної кодифікації міжнародного приватного права тісно пов'язане з її уніфікацією до системи міжнародного права, а особливо до права ЄС, оскільки в процесі кодифікації водночас вирішується питання про імплементацію в національне законодавство міжнародних уніфікованих норм. У зв'язку з цим при подальшому вдосконаленні колізійного регулювання приватного права України слід враховувати необхідність імплементації в законодавство України положень Гаазької конвенції з міжнародного приватного права та вторинного права ЄС. Зокрема, йдеться про Регламент Рим I, Регламент Рим II та Регламент Рим III. Регламент Рим I є наслідком трансформації Римської конвенції 1980 р. про право, що застосовується до договірних зобов'язань. Він вступив у дію 24 липня 2008 р. та є частиною масштабного проєкту щодо впорядкування питань вибору норм права щодо зобов'язань у цивільних та торгових справах. Доповненням Риму I є Регламент Рим II, який застосовується в ЄС з 11 січня 2009 р. і містить норми, що регулюють вибір права в недоговірних зобов'язаннях. Основна мета, яку переслідують обидва вищевказані регламенти – це узгодження регулювання зобов'язальних правовідносин у сфері єдиного ринку ЄС [5]. У цій ситуації досить показовим є приклад Македонії, яка ухвалила в липні 2007 р. Закон «Про міжнародне приватне право», а вже у листопаді 2010 р. змушена була його доповнювати рядом колізійних норм про недоговірні зобов'язання, з урахуванням Регламенту Рим II [14, с. 3].

Особливо на що слід звернути увагу при вдосконаленні колізійного регулювання сімейних відносин, так це на імплементацію положень Регламенту Рим III [1], який прийнятий в Брюсселі 20 грудня 2010 р. та покликаний вирішити проблеми, що склалися в ЄС у сфері вибору права при розлученні. Головною метою цього Регламенту є забезпечення правової визначеності, гнучкості та права вимагати справедливого розгляду справ міжнародного розлучення, з'ясовуючи яке саме законодавство слід застосовувати в такій судовій справі. Українському законодавцю необхідно було б врахувати певні положення Регламенту Рим III в Законі України «Про міжнародне приватне право» щодо збільшення колізійних прив'язок, що мають застосовуватися під час припинення шлюбу та вибору права сторонами [4].

Виходячи з вищезазначеного, можливо зробити такі висновки. Правове регулювання сімейних відносин з іноземним елементом в Україні здійснюється як на рівні СК України, так і у спеціальному законі про міжнародне приватне право. Обраний Україною шлях автономної кодифікації колізійних норм приватного права не є повною мірою правильним, а тому має бути переформатований на користь кумулятивної кодифікації. При подальшому вдосконаленні вітчизняного законодавства про міжнародне приватне право слід враховувати необхідність імплементації в законодавство України положень Гаазької конвенції з міжнародного приватного права та вторинного права ЄС, зокрема регламентів у сфері зобов'язань та сім'ї і шлюбу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. *Council Regulation (EU) No 1259/2010 of December 2010* [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2010:343:0010:0016:EN:PDF>.
2. Балабан Р. На порядку денному – міжнародне приватне право / Р. Балабан // Юридичний журнал. – 2003. – № 11. – С. 11–14.
3. Балдинюк В. Питання обходу закону в кодифікаційних актах з міжнародного приватного права / В. Балдинюк // Підприємництво, господарство і право. – 2007. – № 5. – С. 28–30.
4. Ватрас В. А. Регламент РИМ III як важливий крок у формуванні єдиного європейського сімейного права / В. А. Ватрас // Приватне право і підприємництво. Вип. 12, 2013 р. / редкол.: Крупчан О. Д. (гол. ред.) та ін. — К. : Науково-дослідний інститут приватного права і підприємництва Національної академії правових наук України, 2013. – С. 189–193.
5. Виноградов А. А. «Рим I» и «Рим II» – вопрос выбора / А. А. Виноградов // Вестник МГИМО–УНИВЕРСИТЕТА. – 2010. – № 1 (15). – С. 187–194.
6. Вишновецька С. В. Проблеми вибору найдоцільнішої форми кодифікації норм міжнародного приватного права / С. В. Вишновецька, К. В. Ющенко // Юридичний вісник. – 2012. – № 3 (24). – С. 84–87.
7. Довгерт А. С. Кодифікація норм міжнародного приватного права / А. С. Довгерт // Українське право. – 1997. – № 3. – С. 111–112.
8. Довгерт А. С. Втілення правових ідей у сфері особистого немайнового права в новий ЦК України (до п'ятої річниці ЦК України) / А. С. Довгерт // Приватне право і підприємництво. Вип. 8, 2009 / редкол.: Крупчан О. Д. (гол. ред.) та ін. – К. : Науково-дослідний інститут приватного права і підприємництва Академії правових наук України, 2009. – С. 11–17.
9. Звеков В. П. Концепция развития российского законодательства, регулирующего отношения в сфере международного частного права / В. П. Звеков // Концепция развития российского законодательства / под ред. Т. Я. Хабриевой, Ю. А. Тихомирова, Ю. П. Орловского. – М. : Городец, 2004. – 848 с.

10. *Калакура В. Я.* Особливості джерел міжнародного сімейного права / В. Я. Калакура // Вісник Запорізького національного університету. Юридичні науки. – 2010. – № 1. – С. 115–119.
11. *Калакура В. Я.* Принципи колізійного регулювання в міжнародному сімейному праві / В. Я. Калакура // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Юридичні науки. – 2009. – № 80. – С. 40–43.
12. *Кисіль В. І.* Міжнародне приватне право: питання кодифікації / В. І. Кисіль. – К. : Україна, 2005. – 480 с.
13. *Кодекс про шлюб та сім'ю України* від 20.06.1969 року // Відомості Верховної Ради УРСР. – 1969. – № 26. – Ст. 204.
14. *Крутий Е. А.* Современные кодификации международного частного права : автореф. дис... канд. юрид. наук : 12.00.03 / Национальный исследовательский университет «Высшая школа экономики» / Е. А. Крутий. – М., 2012. – 31 с.
15. *Маковський А. Л.* Кодифікація гражданского права и развитие отечественного международного частного права / А. Л. Маковський // Кодифікація російського частного права / под ред. Д. А. Медведева. – М. : Статут, 2008. – С. 56–71.
16. *Международное частное право* : учебник / отв. ред. Г. К. Дмитриева. – М. : Проспект, 2000. – 462 с.
17. *Закон України «Про міжнародне приватне право»* від 23.06.2005 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2005. – № 32. – Ст. 422.
18. *Семенов О. П.* О целесообразности подготовки закона о международном частном праве / О. П. Семенов // Советское государство и право. – 1990. – № 1. – С. 90–98.
19. *Сімейний кодекс України* від 10.01.2002 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2002. – № 21–22. – Ст. 135.
20. *Стефанчук Р. О.* Третя кодифікація національного законодавства в Україні / Р. О. Стефанчук // Вісник Хмельницького інституту регіонального управління та права. – 2002. – Спецвипуск № 1. – С. 15–16.
21. *Стефанчук Р. О.* Цивільний кодекс України: робота над помилками (до п'ятої річниці набрання чинності Цивільним кодексом України) / Р. О. Стефанчук // Приватне право і підприємництво : зб. наук. пр. – Вип. 8, 2009 / редкол.: Крупчан О. Д. (гол. ред.) та ін. – К. : Науково-дослідний інститут приватного права і підприємництва Академії правових наук України, 2009. – С. 17–19.
22. *Цивільний кодекс УРСР* від 18.07.1963 р. // Бюлетень законодавства і юридичної практики України. – 1999. – № 1.

In a scientific article examines the peculiarities of legal regulation of family relations with a foreign element, it turns out the expediency of codification of the above conflict rules at the level of a special law on private international law, which is analyzed as a source of family law in Ukraine.

Исследуются особенности правового регулирования семейных отношений с иностранным элементом, выясняются вопросы целесообразности кодификации указанных коллизионных норм на уровне специального закона о международном частном праве, который анализируется в качестве источника семейного права Украины.

РОЗВИТОК ЦИВІЛЬНО-ПРАВОВИХ СПОСОБІВ ЗАХИСТУ ПРАВ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ В ЄВРОПЕЙСЬКОМУ СОЮЗІ

Капіца Ю. М.,

кандидат юридичних наук, директор Центру інтелектуальної власності та передачі технологій НАН України

Аналізується практика імплементації та застосування в держава-членах ЄС директиви ЄС 2004/48/ЄС про забезпечення дотримання прав інтелектуальної власності. Досліджуються проблемні питання застосування цивільно-правових засобів захисту прав інтелектуальної власності в ЄС.

Ключові слова: інтелектуальна власність, право Європейського Союзу, цивільно-правовий захист, адаптація.

Прийняття 2004 р. директиви 2004/48/ЄС про забезпечення дотримання прав інтелектуальної власності [1] знаменувало собою результат складного шляху вироблення Європейським Союзом горизонтального інструменту протидії порушенням прав інтелектуальної власності цивільно-правовими засобами [2, с. 428–437].

Метою статті є аналіз імплементації положень директиви у національне законодавство держав-членів ЄС, питання оцінки ефективності її застосування, а також напрямів змін цивільно-правових засобів захисту прав інтелектуальної власності в ЄС.

У статті увага зосереджена на сучасній практиці застосування цивільно-правових засобів захисту прав інтелектуальної власності в ЄС з метою використання зазначеного досвіду для вдосконалення законодавства України.

Зазначимо, що схвалення директиви 2004/48/ЄС було здійснено лише через дев'ять років після пропозицій щодо посилення реалізації прав інтелектуальної власності у Зеленій книзі з інновацій (1995) та у Першому плані Європейської комісії з інновацій у Європі (1996).

Після прийняття директиви в 2005–2009 рр. основні ініціативи Комісії були пов'язані з проведенням щорічних конференцій високого рівня, присвячених контрафактній продукції та піратству, здійсненню окремих